

УДК 616.216.1-002.3:616.379-008.64]-036.1-008.87:579.8

О.О. Мазур, О.Г. Плаксивий, І.В. Калуцький, К.І. Яковець

ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД ТА ПОПУЛЯЦІЙНИЙ РІВЕНЬ МІКРОБІОТИ ВМІСТУ ВЕРХНЬОЩЕЛЕПНИХ ПАЗУХ У ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ГНІЙНИЙ СИНУЇТ ІЗ ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ 1-ГО ТИПУ ЗАЛЕЖНО ВІД ТЯЖКОСТІ ЙОГО ПЕРЕБІГУ

Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

Резюме. Проведено мікробіологічне обстеження 97 зразків вмісту порожнини верхньощелепних пазух. Основну групу склали 50 хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синуїт (ХГВС) із цукровим діабетом (ЦД) 1-го типу віком 15-54 роки. Серед хворих основної групи ендокринологи встановили в 11 осіб перебіг цукрового діабету 1-го типу середньої тяжкості, у 39 – тяжкий ступінь перебігу. Контрольну групу склали 47 практично здорових осіб.

У хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу середньої тяжкості у вмісті гайморових пазух кількість лактобацил зменшується на 52,75 %, *S. salivarius* – на 56,05 %, *S. sanguis* – на 86,17 %, *S. mitis* – на 45,33 %, *M. luteus* – на 24,10 %. На фоні зниження в біотопі кількості автохтонних облигатних анаеробних та аеробних бактерій зростає кількість умовно-патогенних бактерій роду *Prevotella* на 63,2 %, *Bacteroides* – на 13,60 %, *Fusobacterium* – на 59,33 %, а також *S. pyogenes* – на 25,50 %, і патогенних для біотопу *H. influenzae* – на 47,71 %, *M. catarrhalis* – на 61,77 %. Бактерії, що контамінують вміст гайморових пазух (*S. pneumoniae*, *E. coli*) досяють помірного (*E. coli*) і високого (*S. pneumoniae*) популяційного рівня. Домінуюча роль у мікроекологічній системі порожнини верхньощелепної пазухи хворих на ХГВС з ЦД 1-го типу середньої тяжкості перебігу на

основі значень ККД, КЗ, індексу постійності і домінування Бергера-Паркера належить *S. epidermidis*, *Bacteroides spp.*, *S. pneumoniae*, *M. luteus*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella spp.*, *Fusobacterium spp.*, *S. viridans*, *S. mitis*, *S. pyogenes*. У хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу зростає домінуюча роль у мікробіотичних асоціаціях патогенних та умовно-патогенних *S. pneumoniae* – на 43,69 %, бактерії роду *Bacteroides* – на 64,10 %, *Prevotella* – у 2,03 рази, *S. pyogenes* – на 84,62 %, *S. aureus* – на 64,10 %, *H. influenzae* і *M. catarrhalis* – на 35,60 %, дріжджоподібних грибів роду *Candida* – у 2,46 рази. При цьому у хворих з тяжким перебігом ЦД 1-го типу зменшується роль домінуючого впливу на стан мікробіоценозу бактерій роду *Fusobacterium* – на 5,36 %, *S. viridans* – на 5,36 %, *S. salivarius* – у 4,88 рази, *S. epidermidis* – на 75,00 %. Тяжкість перебігу ЦД 1-го типу у хворих на ХГВС негативно впливає на таксономічний склад та популяційний рівень мікробіоти і характеризується зниженням домінуючої ролі облигатних бактерій та суттєвим зростанням патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів гайморових пазух.

Ключові слова: синуїт (гайморит), мікрофлора, дисбіоз, цукровий діабет.

Вступ. За останні роки питання про етіологію риносинуїтів підлягає ретельному вивченню і перегляду [9]. На сьогоднішній день порівняно добре вивченим є питання формування порушень мікробіоти порожнини товстої кишки у хворих на хронічний гнійний синуїт [2]. Менш вивченим залишається питання про порушення в біоценозі верхніх дихальних шляхів у хворих на ХГВС при ЦД 1-го типу. У хворих на хронічні запальні захворювання верхніх дихальних шляхів часто спостерігаються мікроекологічні порушення нормального біоценозу слизової оболонки верхніх дихальних шляхів [2, 3]. Склад мікрофлори, що висівається з порожнини носа і біляносових пазух, різноманітний. Найбільш частими збудниками гострих риносинуїтів є наступні мікроорганізми: *Streptococcus pneumoniae* і *Haemophilus influenzae*. Рідше збудниками можуть бути *Streptococcus pyogenes*, *Moraxella catarrhalis*, *Staphylococcus aureus*, анаероби [4, 6]. Елімінація ендогенної мікрофлори призводить до активації умовно-патогенних мікроорганізмів, що погіршує перебіг основного захворювання [2].

Хронізація процесу, як правило, є наслідком неадекватно проведеної попередньої терапії, у результаті якої збудник не був повністю елімінований із організму та продовжує персистувати [9]. Значною мірою вища дисбіозу посилюються

під впливом антибіотиків, які є основою етіотропного лікування гострих та загострень хронічних гнійних процесів, особливо у пацієнтів із цукровим діабетом 1-го типу.

Серед багатьох побічних проблем, які негативно впливають на економіку всіх без винятку країн і здоров'я всього людства, цукровий діабет посідає одне з перших місць, захворюваність на який постійно зростає і кожні 15-20 років кількість хворих подвоюється. Тому вивчення якісного та кількісного складу і кількісної характеристики асоціацій мікробіоти принососових пазух у хворих на ХГВС, асоційований з цукровим діабетом 1-го типу, є необхідним не тільки для діагностики, а й для розробки ефективної індивідуальної лікувальної тактики, особливо залежної від тяжкості перебігу ЦД 1-го типу.

Мета дослідження. Вивчити таксономічний склад та популяційний рівень мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на ХГВС залежно від тяжкості перебігу поєданого ЦД 1-го типу.

Матеріал і методи. Проведено мікробіологічне обстеження 97 зразків вмісту порожнини верхньощелепних пазух. Основну групу склали 50 хворих на ХГВС з цукровим діабетом 1-го типу віком 15-54 роки. Серед хворих основної групи ендокринологи встановили в 11 осіб перебіг цук-

рового діабету 1-го типу середньої тяжкості, у 39 – тяжкий ступінь перебігу. Контрольну групу склали 47 практично здорових осіб.

В усіх обстежуваних брали вміст порожнини пазух і негайно піддавали мікробіологічному обстеженню, яке направлене на виділення та ідентифікацію облигатних анаеробних, факультативних анаеробних та аеробних автохтонних, алохтонних, грампозитивних і грамнегативних бактерій і дріжджоподібних грибів роду *Candida*. Виділення та ідентифікація життєздатних (колонієутворюючих) мікроорганізмів проводили за загальновідомими методами встановлення відповідних до кожного мікроба характеристик: морфології, тинкторіальних особливостей, характеру росту на твердих і рідких середовищах, процесів обміну (біохімічні властивості), антигенну структуру та чутливість до антибіотичних препаратів [8].

Для росту і розмноження мікроорганізмів використовували оптимальні для кожного виду поживні середовища, на яких культивували посіви. Облігатні анаеробні бактерії вирощували в стаціонарному анаеростаті «CO₂ – incubator, T-125» фірми ASSAB Medsin (Sweden) протягом 5-7 днів, інколи 14 діб. Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми вирощували в термостаті протягом 1-2 діб [1, 9, 10].

Враховуючи те, що число бактерій та дріжджоподібних грибів роду *Candida* на одиницю об'єму (мл) патологічного матеріалу сягає мільйонів та мільярдів мікробних клітин, для зручності викладу матеріалу і статистичного опрацювання результатів використовували десяткові логарифми кількісного показника мікроорганізмів (lg КУО\мл – колонієутворюючих одиниць).

Одержані результати клініко-мікробіологічних досліджень проаналізовані з використанням методів варіаційної статистики з використанням середньої арифметичної (M), похибки середньої ($\pm m$). Достовірність відмінностей між середніми величинами вибірок проводили з використанням t-критерію Стьюдента. Різниці середніх і відносних частот вважали значущими при рівні достовірної ймовірності (P) менше 0,05. Статистичне опрацювання проводили за допомогою програмного продукту Statistica for Windows 5.0 (Statsoft, USA)[5].

Результати дослідження та їх обговорення.

Тривалість життя хворого на ЦД 1-го типу, його працездатність визначають, у першу чергу, діабетичні макро- і мікроангіопатії – сучасні «підводні рифи», що розбивають життя хворих на ЦД. Перебіг останнього носить тяжкий або середньої тяжкості характер. Серед обстежених нами хворих на ЦД 1-го типу було 39 осіб (78,0 %) із тяжким перебігом та 11 (22,0 %) пацієнтів, в яких відзначався клінічний перебіг середнього ступеня тяжкості. Першим етапом було вивчення мікробіоти вмісту гайморових пазух у хворих на ХГВС, поєднаний із ЦД 1-го типу, середнього ступеня тяжкості. Результати дослідження таксономічного складу мікробіоти вмісту гайморових пазух у

хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу середнього ступеня тяжкості перебігу наведені в таблиці 1.

У хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу середнього ступеня тяжкості елімінують із біотопу мультифункціональні за роллю в мікроекологічній системі бактерії роду *Bifidobacterium* і *Lactobacillus*, а також бактерії роду *Streptococcus* (*S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. mutans*, *S. mitis*, *L. lactis*), *Corynebacterium*. На цьому фоні здійснюється контамінація вмісту гайморових пазух патогенними та умовно-патогенними бактеріями роду *Prevotella*, *Fusobacterium*, *Streptococcus* (*S. pneumoniae*, *S. pyogenes*, *S. viridans*), *Staphylococcus* (*S. aureus*, *S. epidermidis*), *H. influenzae*, *M. catarrhalis*, *E. coli* і дріжджоподібними грибами роду *Candida*. Такі зміни призвели до порушень домінування в мікробіоценозі автохтонних облигатних бактерій.

За індексом постійності, частотою зустрічальності та індексом домінування Бергера-Паркера часто трапляються в мікробіоценозі порожнини гайморових пазух у хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу середнього ступеня тяжкості, умовно-патогенні бактерії роду *Bacteroides*, *S. pneumoniae*, *S. viridans*, *S. mitis*, *M. luteus*, *S. epidermidis*, *H. influenzae*, *M. catarrhalis*, бактерії роду *Prevotella* і *Fusobacterium*.

До додаткових методів обстеження, що формують угруповання мікробіоти біотопу віднесені *S. pyogenes*, *S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. aureus*, *E. coli* та дріжджоподібні гриби роду *Candida*. Більшу інформацію про роль кожного таксона в мікробіоценозі мають кількісні показники мікробіоти будь-якого біотопу. Результати вивчення популяційного рівня мікробіоти вмісту гайморових пазух у хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу середнього ступеня тяжкості наведені в таблиці 2.

У хворих на ХГВС, поєднаний із ЦД 1-го типу, перебіг якого розглядається як середньої тяжкості, у вмісті гайморових пазух настає елімінація автохтонних облигатних бактерій роду *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, *S. mutans*, *L. lactis* та сформований дефіцит представників індигенної (*S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. mitis*, *M. luteus*) мікробіоти. Кількість лактобацил зменшується на 52,75 %, *S. salivarius* на 56,05 %, *S. sanguis* – на 86,17 %, *S. mitis* – на 45,33 %, *M. luteus* – на 24,10 %. На фоні зниження в біотопі кількості автохтонних облигатних анаеробних, факультативних анаеробних та аеробних бактерій зростає кількість умовно-патогенних бактерій роду *Prevotella* на 63,2 %, *Bacteroides* – на 13,60 %, *Fusobacterium* – на 59,33 %, а також *S. pyogenes* – на 25,50 %, і патогенних для біотопу *H. influenzae* – на 47,71 %, *M. catarrhalis* – на 61,77 %. Бактерії, що контамінують вміст гайморових пазух (*S. pneumoniae*, *E. coli*) досяють помірного (*E. coli*) і високого (*S. pneumoniae*) популяційного рівня.

Зміна якісного, а також кількісного складу мікробіоти вмісту порожнини гайморових пазух призводить до порушень саморегуляції мікробних угруповань (асоціацій), що проявляються змінами домінування одних таксонів над іншими.

Таблиця 1

Таксономічний склад мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу середнього ступеня тяжкості

М.О.	Основна група (хворі на ХГВС із ЦД 1-го типу)(n=11)				Контрольна група (практично здорові особи) (n=47)				P
	Виділено штампів	ІП	ЧЗ	ІДБП	Виділено штампів	ІП	ЧЗ	ІДБП	
1.Облігатні анаеробні бактерії									
<i>Bifidobacterium</i> spp.	0	-	-	-	6	12,77	0,03	0,032	-
<i>Lactobacillus</i> spp.	1	9,09	0,02	0,020	32	68,09	0,17	0,169	-
<i>Bacteroides</i> spp.	4	36,36	0,08	0,078	12	25,53	0,06	0,063	>0,05
<i>Prevotella</i> spp.	3	27,27	0,06	0,059	5	10,38	0,03	0,026	<0,05
<i>Fusobacterium</i> spp.	3	27,27	0,06	0,059	1	2,13	0,01	0,005	-
2.Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми									
<i>S. pneumoniae</i>	4	36,36	0,08	0,078	0	-	-	-	-
<i>S.pyogenes</i>	2	18,18	0,04	0,039	1	2,13	0,01	0,005	-
<i>S.viridans</i>	3	27,27	0,06	0,059	3	6,38	0,02	0,016	<0,05
<i>S. salivarius</i>	2	18,18	0,04	0,039	27	57,45	0,14	0,078	<0,05
<i>S.sanguis</i>	2	18,18	0,04	0,039	12	25,53	0,06	0,063	>0,05
<i>S. mitis</i>	3	27,27	0,06	0,059	16	34,04	0,09	0,085	>0,05
<i>S. mutans</i>	0	-	-	-	3	6,38	0,02	0,016	-
<i>M. luteus</i>	4	36,36	0,08	0,078	8	17,02	0,04	0,043	<0,05
<i>L. lactis</i>	0	-	-	-	23	48,94	0,12	0,122	-
<i>S. aureus</i>	2	18,18	0,04	0,039	5	10,38	0,03	0,027	>0,05
<i>S.epidermidis</i>	5	45,45	0,10	0,098	14	29,79	0,07	0,074	>0,05
<i>Corynebacterium</i> spp.	1	9,09	0,02	0,020	7	14,89	0,04	0,039	-
<i>Neisseria</i> spp.	1	9,09	0,02	0,020	4	8,51	0,02	0,021	-
<i>H. influenzae</i>	3	27,27	0,06	0,059	2	4,26	0,01	0,011	<0,05
<i>M. catarrhalis</i>	3	27,27	0,06	0,059	3	6,38	0,02	0,016	<0,05
<i>E. coli</i>	2	18,18	0,04	0,039	0	-	-	-	-
<i>Candida</i> spp.	2	18,18	0,04	0,039	4	8,51	0,02	0,021	>0,05

Примітка. ЧЗ – частота зустрічальності; ІП – індекс постійності; ІДБП – індекс домінування Бергера-Паркера

Ці зміни зумовлені не тільки самими мікроорганізмами, а також зміною під впливом мікроорганізмів просторово-харчових ресурсів біотопу (запальний процес) та умов середовища існування мікроорганізмів (можливо зниження фізіологічної активності факторів і механізмів неспецифічного (лізоцим, інтерферони, система комплементу, лактоферон, slg A та ін.) протиінфекційного і специфічного імунного (імуноглобуліни, TCD8⁺-лімфоцити, гамма-, дельта-Т-лімфоцити та ін.) захисту. Показано, що за коефіцієнтом кількісного домінування, коефіцієнтом значущості та індексом домінування Бергера-Паркера домінуючими мікроорганізмами стають *S. epidermidis*, ККД якого зростає на 51,33 %. Цей мікроорганізм стає домінуючим в угрупованні мікробіоти. При цьому зростає домінуюча роль в мікро-

біоценозі вмісту гайморових пазух умовно-патогенних бактерій роду *Bacteroides* у 2,04 раза, *Prevotella* – у 4,45 раза, *Fusobacterium* – у 214,93 раза, а також *S. pyogenes* – в 11,31 раза, *S. viridans* – у 3,61 раза, *S. aureus* – в 1,77 раза, *H. influenzae* – у 10,01 раза, *M. catarrhalis* – у 7,31 раза, дріжджоподібних грибів роду *Candida* – у 2,27 раза. Зростання функціональної ролі в мікробіоценозі вмісту пазух у хворих на ХГВС, поєднаний із ЦД 1-го типу середньої тяжкості перебігу, патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів зумовлено суттєвим зниженням домінуючої ролі автохтонних облігатних бактерій роду *Lactobacillus* – у 12,35 раза, *S. salivarius* – у 4,67 раза, *S. sanguis* – у 2,47 раза, *S. mitis* – на 71,61 %. Виходячи із значень ККД, ЧЗ, індексу постійності і домінування Бергера-Паркера, домінуюча роль у мікроекологі-

Таблиця 2

Популяційний рівень мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу середнього ступеня тяжкості

М.О.	Основна група (хворі на ХГВС із ЦД 1-го типу) (n=11)			Контрольна група (практично здорові особи) (n=47)			P
	ПР в ІgКУО/мл, M±m	ККД	КЗ	ПР в ІgКУО/мл, M±m	ККД	КЗ	
1.Облігатні анаеробні бактерії							
<i>Bifidobacterium spp.</i>	0	-	-	6,43±0,41	17,04	0,043	-
<i>Lactobacillus spp.</i>	4,00	6,99	0,02	6,11±0,36	86,31	0,215	-
<i>Bacteroides spp.</i>	5,43±0,18	51,56	0,10	4,78±0,18	25,32	0,063	□0,05
<i>Prevotella spp.</i>	5,19±0,08	30,50	0,07	3,18±0,09	6,85	0,018	□0,001
<i>Fusobacterium spp.</i>	4,78±0,11	28,59	0,06	3,00	1,33	0,003	-
2.Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми							
<i>S. pneumoniae</i>	5,92±0,21	47,20	0,10	0	-	-	-
<i>S.pyogenes</i>	5,02±0,8	20,01	0,04	4,00	1,77	0,004	-
<i>S.viridans</i>	4,29±0,16	25,66	0,06	5,37±0,17	7,11	0,018	<0,05
<i>S. salivarius</i>	4,71±0,12	18,78	0,04	7,35±0,37	87,61	0,220	<0,01
<i>S.sanguis</i>	3,11±0,18	12,40	0,03	5,79±0,24	30,67	0,077	<0,01
<i>S. mitis</i>	3,64±0,09	21,77	0,05	5,29±0,18	37,36	0,018	<0,01
<i>S. mutans</i>	0	-	-	4,05±0,09	5,76	0,013	-
<i>M. luteus</i>	4,93±0,21	39,31	0,09	6,18±0,21	21,82	0,055	<0,05
<i>L. lactis</i>	0	-	-	7,27±0,32	73,82	0,184	-
<i>S. aureus</i>	5,71±0,17	22,76	0,05	5,19±0,29	12,83	0,029	>0,05
<i>S.epidermidis</i>	5,13±0,12	51,13	0,11	5,47±0,28	33,81	0,084	>0,05
<i>Corynebacterium spp.</i>	3,60	7,18	0,02	3,29±0,17	10,16	0,025	-
<i>Neisseria spp.</i>	3,78	7,54	0,02	3,78±0,16	6,67	0,016	-
<i>H. influenzae</i>	5,17±0,09	30,92	0,07	3,50±0,05	3,09	0,008	<0,001
<i>M. catarrhalis</i>	5,29±0,11	31,64	0,08	3,27±0,08	4,33	0,011	<0,001
<i>E. coli</i>	3,78±0,07	15,07	0,03	0	-	-	-
<i>Candida spp.</i>	3,17±0,12	12,64	0,03	3,16±0,07	5,58	0,014	>0,05

Примітка. ПР – популяційний рівень

чній системі порожнини верхньощелепної пазухи у хворих на ХГВС, поєднаний із ЦД 1-го типу середньої тяжкості перебігу, належить *S. epidermidis*, *Bacteroides spp.*, *S. pneumoniae*, *M. luteus*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella spp.*, *Fusobacterium spp.*, *S. viridans*, *S. mitis*, *S. pyogenes*.

Таким чином, у хворих на ХГВС, поєднаний із ЦД 1-го типу середньої тяжкості перебігу, у вмісті порожнини гайморових пазух формується дисбаланс автохтонних облігатних, факультативних та алохтонних мікроорганізмів за рахунок елімінації або формування вираженого дефіциту автохтонних облігатних (бактерій роду *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, *S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. mitis*, *S. mutans*, *L. lactis* та ін.) та суттєвого зростання кількості та домінуючої ролі патогенних та

умовно-патогенних *S. pneumoniae*, *Bacteroides spp.*, *S. epidermidis*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella spp.*, *S. viridans*, *S. pyogenes*, *S. aureus* та ін.

Нами проведено обстеження 39 хворих на ЦД 1-го типу з тяжким ступенем перебігу, в яких розвинувся ХГВС і була вивчена мікробіота вмісту порожнини гайморових пазух. Результати вивчення таксономічного складу мікробіоти вмісту порожнини верхньощелепних пазух у хворих на ХГВС, поєднаний із тяжким перебігом ЦД 1-го типу, наведені в таблиці 3.

У хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу у вмісті порожнини гайморових пазух настає елімінація автохтонних облігатних бактерій роду *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, *S. sanguis*,

Таблиця 3

Таксономічний склад мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу тяжкого ступеня перебігу

М.О.	Основна група (хворі на ХГВС із ЦД 1-го типу) (n=39)				Контрольна група (практично здорові особи) (n=47)				P
	Виділено шта-мів	ІП	ЧЗ	ІДБП	Виділено шта-мів	ІП	ЧЗ	ІДБП	
Облігатні анаеробні бактерії									
<i>Bifidobacterium</i> spp.	0	-	-	-	6	12,77	0,03	0,032	-
<i>Lactobacillus</i> spp.	0	-	-	-	32	68,09	0,17	0,169	-
<i>Bacteroides</i> spp.	16	41,03	0,13	0,128	12	25,53	0,06	0,063	<0,05
<i>Prevotella</i> spp.	15	38,46	0,12	0,120	5	10,38	0,03	0,026	<0,05
<i>Fusobacterium</i> spp.	7	17,95	0,06	0,056	1	2,13	0,01	0,005	-
2. Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми									
<i>S. pneumoniae</i>	14	35,90	0,11	0,112	0	-	-	-	-
<i>S.pyogenes</i>	9	23,08	0,07	0,072	1	2,13	0,01	0,005	-
<i>S.viridans</i>	7	17,95	0,06	0,056	3	6,38	0,02	0,016	<0,05
<i>S. salivarius</i>	1	2,54	0,01	0,008	27	57,45	0,14	0,142	<0,01
<i>S.sanguis</i>	0	-	-	-	12	25,53	0,06	0,063	-
<i>S. mitis</i>	0	-	-	-	16	34,04	0,09	0,085	-
<i>S. mutans</i>	0	-	-	-	3	6,38	0,02	0,016	-
<i>M. luteus</i>	0	-	-	-	8	17,02	0,04	0,043	-
<i>L. lactis</i>	0	-	-	-	23	48,94	0,12	0,122	-
<i>S. aureus</i>	8	20,51	0,06	0,064	5	10,38	0,03	0,027	<0,05
<i>S.epidermidis</i>	7	17,95	0,06	0,056	14	29,79	0,07	0,074	>0,05
<i>Corynebacterium</i> spp.	0	-	-	-	7	14,89	0,04	0,037	-
<i>Neisseria</i> spp.	0	-	-	-	4	8,51	0,02	0,021	-
<i>H. influenzae</i>	10	25,64	0,08	0,080	2	4,26	0,01	0,011	<0,01
<i>M. catarrhalis</i>	10	25,64	0,08	0,080	3	6,38	0,02	0,013	<0,05
<i>E. coli</i>	5	12,82	0,04	0,040	0	-	-	-	-
<i>E.coli</i> Hly +	2	5,13	0,02	0,016	0	-	-	-	-
<i>Klebsiella</i> spp.	1	2,54	0,01	0,008	0	-	-	-	-
<i>Enterobacter</i> spp.	1	2,54	0,01	0,008	0	-	-	-	-
<i>Candida</i> spp.	12	30,77	0,10	0,096	4	8,51	0,02	0,021	<0,05

S. salivarius, *S. mitis*, *S. mutans*, *M. luteus*, *L. lactis*, а також *Corynebacterium*, *Neisseria*. На цьому фоні настає контамінація біотопу патогенними (ентеротоксигенними ешерихіями) та умовно-патогенними (*E. coli*, *Klebsiella*, *Enterobacter*) ентеробактеріями, *S. pneumoniae*, *S. pyogenes*, *S. aureus*, *H. influenzae*, *M. catarrhalis* і дріжджоподібними грибами роду *Candida*, про що свідчить зростання частоти зустрічальності та індексу постійності в цих бактерій. За індексом домінування Бергера-Паркера домінуючими в мікробіоценозі біотопу були бактерії роду *Bacteroides*, *Prevotella*, *S. pneumoniae*, *H. influenzae*, *M. catarrhalis*, дріж-

жжоподібні гриби роду *Candida*, *S. pyogenes*, *S. aureus* та ін.

Результати дослідження популяційного рівня мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу наведені в таблиці 4.

У мікроекологічній системі «мікробіота-макроорганізм» вмісту порожнини гайморових пазух у хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу практично відсутні автохтонні облігатні бактерії роду *Streptococcus*. Тільки в одного хворого виявлені *S. salivarius* у мінімальній кількості. Інші автохтонні облігатні мікроорганізми,

Таблиця 4

Популяційний рівень мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу тяжкого ступеня перебігу

М.О.	Основна група (хворі із ХГВС із ЦД 1-го типу) (n=39)			Контрольна група (практично здорові особи) (n=47)			P
	ПР в IgKУО/мл, M±m	ККД	КЗ	ПР в IgKУО/мл, M±m	ККД	КЗ	
Облігатні анаеробні бактерії							
<i>Bifidobacterium</i> spp.	0	-	-	6,43±0,41	17,04	0,013	-
<i>Lactobacillus</i> spp.	0	-	-	6,01±0,36	86,31	0,215	-
<i>Bacteroides</i> spp.	7,02±0,23	51,25	0,16	4,78±0,18	25,32	0,063	<0,01
<i>Prevotella</i> spp.	6,56±0,20	44,89	0,14	3,18±0,09	6,85	0,018	<0,001
<i>Fusobacterium</i> spp.	5,37±0,23	17,15	0,06	3,00	1,33	0,003	-
2. Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми							
<i>S. pneumoniae</i>	7,47±0,32	47,72	0,15	0	-	-	-
<i>S. pyogenes</i>	7,02±0,20	28,83	0,09	4,00	1,77	0,004	-
<i>S. viridans</i>	6,81±0,11	21,75	0,07	5,37±0,17	7,11	0,018	<0,01
<i>S. salivarius</i>	3,00	1,36	0,01	7,35±0,37	87,61	0,220	-
<i>S. sanguis</i>	0	-	-	5,79±0,24	30,67	0,077	-
<i>S. mitis</i>	0	-	-	5,29±0,18	37,36	0,018	-
<i>S. mutans</i>	0	-	-	4,05±0,09	5,76	0,013	-
<i>M. luteus</i>	0	-	-	6,18±0,21	21,82	0,055	-
<i>L. lactis</i>	0	-	-	7,27±0,32	73,82	0,184	-
<i>S. aureus</i>	5,69±0,16	20,77	0,06	5,19±0,29	12,83	0,029	<0,01
<i>S. epidermidis</i>	4,31±0,14	13,77	0,05	5,47±0,28	33,81	0,084	<0,05
<i>Corynebacterium</i> spp.	0	-	-	3,29±0,17	10,16	0,025	-
<i>Neisseria</i> spp.	0	-	-	3,78±0,16	6,67	0,016	-
<i>H. influenzae</i>	5,72±0,23	26,10	0,08	3,50±0,05	3,09	0,008	<0,01
<i>M. catarrhalis</i>	6,09±0,22	27,78	0,09	3,27±0,08	4,33	0,011	<0,001
<i>E. coli</i>	4,88±0,18	11,13	0,03	0	-	-	-
<i>E. coli</i> Hly +	5,69±0,09	5,19	0,02	0	-	-	-
<i>Klebsiella</i> spp.	4,90	2,21	0,01	0	-	-	-
<i>Enterobacter</i> spp.	4,60	2,08	0,01	0	-	-	-
<i>Candida</i> spp.	4,77±0,24	26,12	0,08	3,16±0,07	5,58	0,014	<0,01

які у практично здорових людей формують угруповання мікробів у даному біотопі, не виявляються в концентрації 3,00 IgKУО/мл. До них відносяться бактерії роду *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, *Streptococcus* (*S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. mitis*, *S. mutans*, *M. luteus*, *L. lactis*), *Corynebacterium*, *Neisseria*. У мікробіоценозі провідну роль посідають патогенні та умовно-патогенні бактерії роду *Bacteroides*, роль яких у мікробіоценозі зростає у 2,02 раза; *Prevotella* – у 6,55 раза, *Fusobacterium* – у 12,89 раза. Зростає роль у мікробіоценозі *S. pneumoniae*, *S. pyogenes* – у 16,29 раза, *S. viridans* – у 3,06 раза, *S. aureus* – на 61,89 %, *H. influenzae*

– у 8,45 раза, *M. catarrhalis* – у 6,42 раза і дріжджоподібних грибів роду *Candida* – у 4,68 раза.

Елімінація основних представників автохтонної облігатної (індигенної) мікробіоти із порожнин гайморових пазух сприяла контамінації вмісту порожнини гайморових пазух у хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу патогенними та умовно-патогенними *S. pneumoniae*, *H. influenzae*, *M. catarrhalis*, *S. pyogenes*, *S. aureus*, бактеріями роду *Enterobacteriaceae*, *Bacteroides*, *Prevotella*, *Fusobacterium*, *Candida*.

Вплив тяжкості перебігу ЦД 1-го типу на мікробіоту (за коефіцієнтом кількісного домінування, індексом постійності та індексом доміну-

Таблиця 5

Динаміка порушень мікробіоти вмісту верхньощелепних пазух у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу залежно від ступеня тяжкості

М.О.	ЦД 1-й тип середньої тяжкості (n=11)			ЦД 1-й тип тяжкого перебігу (n=39)			P1	P2	P3
	ПР в ІgКУО/мл, M±m	ККД	ІДБП	ПР в ІgКУО/мл, M±m	ККД	ІДБП			
Облігатні анаеробні бактерії									
Біфідобактерії	0	-	-	0	-	-	-	-	-
Лактобактерії	4,00	6,99	0,020	0	-	-	-	-	-
Бактероїди	5,43±0,18	51,56	0,078	7,02±0,23	51,25	0,128	<0,01	>0,05	<0,05
Превотели	5,19±0,08	30,60	0,059	6,59±0,20	44,89	0,0120	<0,01	<0,05	<0,05
Фузобактерії	4,78±0,11	28,59	0,059	5,37±0,23	17,15	0,0056	<0,05	<0,05	>0,05
2. Факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми									
<i>S.pneumoniae</i>	5,92±0,21	47,20	0,078	7,47±0,32	47,72	1,112	<0,05	>0,05	<0,05
<i>S.pyogenes</i>	5,02±0,08	20,01	0,039	7,02±0,20	28,83	0,072	<0,01	>0,05	<0,05
<i>S.viridans</i>	4,29±0,16	25,66	0,059	6,81±0,11	21,75	0,056	<0,001	>0,05	>0,05
<i>S.salivarins</i>	4,71±0,12	18,78	0,039	3,00	1,36	0,008	<0,001	<0,05	<0,05
<i>S.sanguis</i>	3,11±0,18	12,40	0,039	0	-	-	-	-	-
<i>S.mitis</i>	3,64±0,09	21,77	0,059	0	-	-	-	-	-
<i>S.mutans</i>	0	-	-	0	-	-	-	-	-
<i>M.luteus</i>	4,93±0,21	39,31	0,078	0	-	-	-	-	-
<i>L.lactis</i>	0	-	-	0	-	-	-	-	-
<i>S.aureus</i>	5,71±0,17	22,76	0,039	5,69±0,16	20,77	0,064	>0,05	>0,05	<0,05
<i>S.epidermitis</i>	5,13±0,12	51,13	0,098	4,31±0,14	13,77	0,056	<0,05	<0,05	<0,05
<i>H.influenzae</i>	5,17±0,09	30,92	0,059	5,72±0,23	26,10	0,080	<0,05	>0,05	<0,05
<i>M. catarrhalis</i>	5,29±0,11	31,64	0,059	6,09±0,22	27,78	0,080	<0,05	>0,05	<0,05
<i>E.coli</i>	3,78±0,07	15,07	0,039	4,88±0,18	11,13	0,040	<0,01	>0,05	>0,05
<i>E.coli</i> Hly+	0	-	-	5,69±0,09	5,19	0,016	-	-	-
<i>Candida</i> spp.	3,17±0,12	12,64	0,039	4,77±0,24	26,12	0,096	<0,01	<0,05	<0,05

вання) вмісту порожнини гайморових пазух у хворих на ХГВС із ЦД 1-го типу ілюструють дані таблиці 5.

Показано, що тяжкість перебігу ЦД 1-го типу, на фоні якого розвинувся ХГВС, впливає на стан (таксономічний склад і популяційний рівень) мікробіоти вмісту гайморових пазух хворих. У хворих на ХГВС, поєднаний із тяжким перебігом ЦД 1-го типу, у всіх хворих настає елімінація не тільки біфідобактерій, а також бактерій роду *Lactobacillus*, *Streptococcus* (*S. salivarius*, *S. sanguis*, *S. mitis*, *S. mutans*, *M. luteus* і *L. lactis*) і настає контамінація біотопу патогенними ентеробактеріями.

Крім того, при тяжкому перебігу ЦД 1-го типу зростає кількість умовно-патогенних бактерій роду *Bacteroides* на 29,28 %, *Prevotella* – на 26,40 %, *Fusobacterium* – на 12,34 %, *S. pneumoniae* – на 26,18 %, *S. pyogenes* – на 39,84 %, *S. viridans* – на 58,74 %, *H. influenzae* – на 10,64 %, *M. catarrhalis* – на 15,12 %, *E. coli* – на 29,10 %, дріжджоподібних грибів роду *Candida* – на 50,47 %. На цьому фоні продовжує знижуватися кількість автохтонної облигатної (індигенної) мікробіоти: *S. salivarius* – на 57,00 %, *S. epidermidis* – на 19,03 %.

У хворих на ХГВС із тяжким перебігом ЦД 1-го типу зростає домінуюча роль у мікробіотичних асоціаціях патогенних та умовно-патогенних *S. pneumoniae* – на 43,69 %, бактерії роду *Bacteroides* – на 64,10 %, *Prevotella* у 2,03 раза, *S. pyogenes* – на 84,62 %, *S. aureus* – на 64,10 %, *H. influenzae* і *M. catarrhalis* – на 35,60 %, дріжджоподібних грибів роду *Candida* – у 2,46 раза. При цьому в осіб з тяжким перебігом ЦД 1-го типу зменшується роль домінуючого впливу на стан мікробіоценозу бактерій роду *Fusobacterium* – на 5,36 %, *S. viridans* – на 5,36 %, *S. salivarius* – у 4,88 раза, *S. epidermidis* – на 75,00 %.

Таким чином, тяжкість перебігу ЦД 1-го типу у хворих на ХГВС негативно впливає на таксономічний склад, популяційний рівень, на якісне і кількісне домінування автохтонних облигатних і факультативних, а також алохтонних для біотопу мікроорганізмів. Цей вплив характеризується елімінацією автохтонних облигатних бактерій і контамінацією біотопу патогенними та умовно-патогенними мікроорганізмами; формуванням дефіциту облигатних бактерій і зростанням кількості патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів; зниженням домінуючої ролі облигатних бактерій та суттєвим зростанням патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів.

Висновки

1. У хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит, поєднаний із цукровим діабетом 1-го типу, перебіг якого розглядається як середньої тяжкості, у вмісті гайморових пазух кількість лактобацил зменшується на 52,75 %, *S. salivarius* – на 56,05 %, *S. sanguis* – на 86,17 %, *S. mitis* – на 45,33 %, *M. luteus* – на 24,10 %. На фоні зниження в біотопі кількості автохтонних облига-

тних анаеробних та аеробних бактерій зростає кількість умовно-патогенних бактерій роду *Prevotella* на 63,2 %, *Bacteroides* – на 13,60 %, *Fusobacterium* – на 59,33 %, а також *S. pyogenes* – на 25,50 %, і патогенних для біотопу *H. influenzae* – на 47,71 %, *M. catarrhalis* – на 61,77 %. Бактерії, що контамінують вміст гайморових пазух (*S. pneumoniae*, *E. coli*) досяють помірного (*E. coli*) і високого (*S. pneumoniae*) популяційного рівня.

2. Домінуюча роль у мікроекологічній системі порожнини верхньощелепної пазухи у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит з цукровим діабетом 1-го типу середньої тяжкості перебігу на основі значень ККД, КЗ, індексу постійності і домінування Бергера-Паркера належить *S. epidermidis*, *Bacteroides* spp., *S. pneumoniae*, *M. luteus*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella* spp., *Fusobacterium* spp., *S. viridans*, *S. mitis*, *S. pyogenes*.

3. У хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит із тяжким перебігом цукрового типу 1-го типу зростає домінуюча роль у мікробіотичних асоціаціях патогенних та умовно-патогенних *S. pneumoniae* – на 43,69 %, бактерії роду *Bacteroides* – на 64,10 %, *Prevotella* – у 2,03 раза, *S. pyogenes* – на 84,62 %, *S. aureus* – на 64,10 %, *H. influenzae* і *M. catarrhalis* – на 35,60 %, дріжджоподібних грибів роду *Candida* – у 2,46 раза. При цьому в осіб з тяжким перебігом ЦД 1-го типу зменшується роль домінуючого впливу на стан мікробіоценозу бактерій роду *Fusobacterium* – на 5,36 %, *S. viridans* – на 5,36 %, *S. salivarius* – у 4,88 раза, *S. epidermidis* – на 75,00 %.

4. Тяжкість перебігу цукрового діабету 1-го типу у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит негативно впливає на таксономічний склад, популяційний рівень, на якісне і кількісне домінування автохтонних облигатних і факультативних, а також алохтонних для біотопу мікроорганізмів. Цей вплив характеризується елімінацією автохтонних облигатних бактерій і контамінацією біотопу патогенними та умовно-патогенними мікроорганізмами; формуванням дефіциту облигатних бактерій і зростанням кількості патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів; зниженням домінуючої ролі облигатних бактерій та суттєвим зростанням патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів.

Перспективи подальших досліджень.

Встановити ступінь впливу змін якісного та кількісного складу мікрофлори вмісту порожнини верхньощелепної пазухи синусу на формування дисбактеріозу/ дисбіозу мікробіоти ротоглотки та товстої кишки у хворих на хронічний гнійний верхньощелепний синусит з різним ступенем тяжкості цукрового діабету 1-го типу.

Одержані результати та виявлені порушення мікробіоценозу слизової оболонки ротоглотки та кишечника будуть підставою для розробки адекватної лікувальної тактики з застосуванням пробіотиків (симбітер, лактовіт, біфіформ, лактіале, лінекс) у лікуванні та реабілітації хворих на хро-

нічний гнійний верхньощелепний синусит із цукровим діабетом 1-го типу з урахуванням тяжкості клінічного перебігу [2, 3, 7].

Література

1. Дисбіоз кишечника в діабетології / [Сидорчук І.Й., Ляшук Р.П., Пашковська Н.В. та ін.]; – [2-е видання]. – Чернівці: медуніверситет, 2007. – 120с.
2. Заболотна Д.Д. Клініко-експериментальне обґрунтування застосування пробіотиків у комплексній терапії хронічних неспецифічних запальних та алергічних захворювань верхніх дихальних шляхів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. мед. наук / Заболотна Діана Дмитрівна. – К., 2010. – 47 с.
3. Заболотная Д.Д. Применение пробиотических препаратов при лечении пациентов с хроническими заболеваниями ЛОР-органов / Д.Д. Заболотная // Ж. вуш., нос. і горл. хвороб. – 2005. – № 3-с. – С. 99.
4. Лайко А.А. Інфекції в хронічній патології навколоносових пазух у дітей (попереднє повідомлення) / А.А. Лайко, О.Ю. Бредун, В.Г. Яновська // ЖВНГХ. – 2004. – № 1. – С. 40-43.
5. Методы обработки медицинской информации / [Мишнер О.П., Шатунов В.Б. и др.]. – К.: Вища школа, 1991. – 271 с.
6. Окунь О.С. Эпидемиологический анализ хронического гнойного гайморита / О.С. Окунь, А.Г. Колесникова // Рос. ринол. ж. – 1997. – № 1. – С. 17-26.
7. Применение новых пробиотических препаратов при лечении хронических воспалительных заболеваний верхних дыхательных путей: тези ІХ з'їзду оториноларингологів України / Д.И. Заболотный, Л.И. Волосевич, О.Г. Вольская, И.С. Зарицкая, Д.Д. Заболотная. – К.: ІЦ Медпромінфо, 2000. – С. 59.
8. Провідні збудники негоспітальної пневмонії та їх імуносупресивні властивості / Каспрук Н.М., Сидорчук Л.І., Левицька С.А. [та ін.] // Бук. мед. вісник. – 2013. – Т. 17, № 3 (67). – С. 22-27.
9. Сидоренко Н.М. Популяційна характеристика мікробіоти біотопу верхньощелепних синусів у хворих на хронічний риносинусит / Н.М. Сидоренко // Ринологія. – 2006. – № 1. – С. 17-22.
10. Щелкунов А.П. Характеристика микробного «пейзажа» отделяемого из полости носа и околоносовых пазух у больных купальными риносинуситами в сравнении с риносинуситами, развившимися в зимне-весенний период / А.П. Щелкунов, С.М. Пухлик, В. Пушкина // ЖВНГХ. – 2011. – № 3. – С. 42-46.

ТАКСОНОМИЧЕСКИЙ СОСТАВ И ПОПУЛЯЦИОННЫЙ УРОВЕНЬ МИКРОБИОТЫ СОДЕРЖИМОГО ВЕРХНЕЧЕЛЮСТНЫХ ПАЗУХ У БОЛЬНЫХ ХРОНИЧЕСКИМ ГНОЙНЫМ СИНУСИТОМ С САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ 1-ГО ТИПА В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТЯЖЕСТИ ЕГО ТЕЧЕНИЯ

О.А. Мазур, А.Г. Плаксивый, И.В. Калущкий, К.И. Яковец

Резюме. Проведено мікробіологічне обстеження 97 образців содержимого полости верхнечелюстных пазух. Основную группу составили 50 больных хроническим гнойным верхнечелюстным синуситом с сахарным диабетом 1-го типа в возрасте 15-54 лет. Среди больных основной группы эндокринологи установили у 11 больных течение сахарного диабета 1-го типа средней тяжести, в 39 – тяжелая степень течения. Контрольную группу составили 47 практически здоровых человек.

У больных ХГВС с СД 1-го типа средней тяжести в содержимом гайморовых пазух количество лактобацилл уменьшается на 52,75 %, *S. salivarius* – на 56,05 %, *S. sanguis* – на 86,17 %, *S. mitis* – на 45,33 %, *M. luteus* – на 24,10 %. На фоне снижения в биотопе количества автохтонных облигатных анаэробных и аэробных бактерий возрастает количество условно-патогенных бактерий рода *Prevotella* на 63,2 %, *Bacteroides* – на 13,60 %, *Fusobacterium* – на 59,33 %, а также *S. pyogenes* – на 25,50 %, и патогенных для биотопа *H. influenzae* – на 47,71 %, *M. catarrhalis* – на 61,77 %. Бактерии, которые контаминировать содержимое гайморовых пазух (*S. pneumoniae*, *E. coli*) достигают умеренного (*E. coli*) и высокого (*S. pneumoniae*) популяционного уровня. Доминирующая роль в микробиологической системе полости верхнечелюстной пазухи больных ХГВС с СД 1-го типа средней тяжести течения на основе значений КПД, КЗ, индекса постоянства и доминирования Бергера-Паркера принадлежит *S. epidermidis*, *Bacteroides spp.*, *S. pneumoniae*, *M. luteus*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella spp.*, *Fusobacterium spp.*, *S. viridans*, *S. mitis*, *S. pyogenes*. У больных ХГВС с тяжелым течением СД 1-го типа возрастает доминирующая роль в микробиотических ассоциациях патогенных и условно-патогенных *S. pneumoniae* – на 43,69 %, бактерии рода *Bacteroides* – на 64,10 %, *Prevotella* – в 2,03 раза, *S. pyogenes* – на 84,62 %, *S. aureus* – на 64,10 %, *H. influenzae* и *M. catarrhalis* – 35,60 %, дрожжеподобных грибов рода *Candida* в 2,46 раза. При этом у больных с тяжелым течением СД 1-го типа уменьшается роль доминирующего влияния на состояние микробиоценоза бактерий рода *Fusobacterium* – на 5,36 %, *S. viridans* – на 5,36 %, *S. salivarius* – в 4,88 раза, *S. epidermidis* – на 75,00 %. Тяжесть течения СД 1-го типа у больных ХГВС негативно влияет на таксономический состав и популяционный уровень микробиоты и характеризуется снижением доминирующей роли облигатных бактерий и существенным ростом патогенных и условно-патогенных микроорганизмов гайморовых пазух.

Ключевые слова: синусит (гайморит), микрофлора, дисбиоз, сахарный диабет.

TAXONOMIC CONTENT AND POPULATION MICROBIOTA LEVEL OF THE MAXILLARY SINUS CONTENT IN PATIENTS WITH CHRONIC PURULENT SINUSITIS WITH TYPE 1 DIABETES MELLITUS DEPENDING ON THE SEVERITY OF ITS COURSE

O.O. Mazur, O.G. Plaksvyyi, I.V. Kalutskyi, K.I. Iakovets

Abstract. Microbiological examination of 97 samples of the maxillary sinus content was performed. The main group included 50 patients with chronic purulent maxillary sinusitis (CPMS) with type I diabetes mellitus (DM) aged from 15 to 54. Among the patients from the first group endocrinologists found 11 patients with type I diabetes mellitus of a moderate severity, 39 – severe degree of the course. The control group included 47 practically healthy people.

In patients with CPMS and type I DM of a moderate severity the amount of lactic acid bacilli in the content of maxillary sinuses is by 52,75 % less, *S. salivarius* – 56,05 %, *S. sanguis* – 86,17 %, *S. mitis* – 45,33 %, *M. luteus* – 24,10 %. Against the ground of decreased amount of autochthonous obligate anaerobic and aerobic bacteria in the biotope the amount of opportunistic bacteria increases, such as the genus *Prevotella* by 63,2 %, *Bacteroides* – 13,60 %, *Fusobacterium* – 59,33 %, and also *S. pyogenes* – 25,50 %, and pathogenic for the biotope *H. influenzae* - by 47,71 %, *M. catarrhalis* - by 61,77 %. Bacteria contaminating the content of maxillary sinuses (*S. pneumoniae*, *E. coli*) achieve moderate (*E. coli*) and high (*S. pneumoniae*) population level. A dominating role in the microecologic system of the maxillary sinus cavities of patients with CPMS with type I DM of a moderate severity on the basis of values quantitative dominance coefficient (QCD) and significance coefficient (SC), consistency and domination of Berger-Parker index, belongs to *S. epidermidis*, *Bacteroides spp.*, *S. pneumoniae*, *M. luteus*, *M. catarrhalis*, *H. influenzae*, *Prevotella spp.*, *Fusobacterium spp.*, *S. viridans*, *S. mitis*, *S. pyogenes*. In patients with CPMS with severe type I DM a dominating role in microbiotic associations of pathogenic and opportunistic bacteria increases such as *S. pneumoniae* – by 43,69 %, *Bacteroides* – by 64,10 %, *Prevotella* by 2,03 times, *S. pyogenes* – by 84,62 %, *S. aureus* – by 64,10 %, *H. influenzae* and *M. catarrhalis* – 35,60 %, the yeast-like fungi of the genus *Candida* by 2,46 times. At the same time, in patients with severe course of type I DM the role of a dominating effect on the condition of microbiocenosis of bacteria decreases such as *Fusobacterium* – by 5,36 %, *S. viridans* – by 5,36 %, *S. salivarius* – by 4,88 times, *S. epidermidis* – by 75,00 %. Severity of type I DM in patients with CPMS has a negative effect on taxonomic content and population level of microbiota, it is characterized by the reduction of a dominating role of obligate bacteria and considerable increase of pathogenic and opportunistic microorganisms of the maxillary sinuses.

Key words: sinusitis (highmoritis), microflora, dysbiosis, diabetes mellitus.

Higher State Educational Institution of Ukraine «Bukovinian State Medical University» (Chernivtsi)

Рецензент – проф. І.Й. Сидорчук

Buk. Med. Herald. – 2016. – Vol. 20, № 3 (79). – P. 110-119

Надійшла до редакції 12.06.2016 року